

De noodlanding

Copyright © 2013 Jaap Houdijk  
Derde herziene druk 2018  
Omslagontwerp: Fugato  
Foto auteur: Jessica Beekman  
ISBN 9789402101157

# De noodlanding

Jaap Houdijk

*Voor Jess  
ter nagedachtenis aan mijn ouders*

## *1. Mijn belang*

Met mijn pech, bedenk ik, bestaat er daadwerkelijk een leven na de dood en begint straks alles weer opnieuw.

Het is geen bijzonder fijne dag geweest. Het vergeten meer dan waard. Maar juist als je per se wilt vergeten, wordt het geheugen hardnekkig. Ik stel mij voor aan de nachtelijke stadsleegte die voor me ligt: 'Ik ben Daan Kelderman. Het brandpunt van dit leven,' zeg ik hardop. Het houdt het midden tussen hard praten en roepen. Ik loop van cirkel naar cirkel, van het ene ronde gele schijnsel, dat door de straatlantaarns op het trottoir wordt geworpen, naar het andere. De wereld draait namelijk om mij, vervolg ik mijn monoloog in gedachten. Hij heeft vóór mij niet gedraaid en zal na mij niet meer draaien.

Zestien passen en ik heb de volgende cirkel bereikt.

De geschiedenis waar ik niet direct deel van uitmaak is een verzinsel. De toekomst duurt net zo lang als mijn leven nog duurt. En dan is het afgelopen. Basta. Dan is er niets méér geweest en ook niets minder. En wat daar tussenin zit, moet genoeg zijn. Daar moet ik na mijn dood met een gerust hart op terug kunnen kijken.

Precies zestien passen verder en ik stap in weer een nieuwe lichtcirkel. Ik heb gedronken. Niet buitensporig veel, maar voldoende om de rem van mijn gedachten te halen. Niemand die mij hoort of ziet. Ik trek mij niets van de wereld aan als ik alleen ben, liefst getroost door een milde hoeveelheid alcohol in mijn bloed die een drankkussentje onder mijn hersenen legt. Maar ik trek me veel van de wereld aan als er mensen om me heen zijn en ik nuchter ben. Want dan moet ik mijn woorden goed afwegen en op mijn tellen passen. Dan ben ik me ervan bewust dat alle ogen op

mij gericht zijn en ik lijdend voorwerp ben van alle gesprekken. De kern van het heelal. En toch niet de almacht. Want ik ga als zoveel eenvoudige stervelingen gebukt onder omstandigheden die ik niet máák, zoals de almacht dat doet, maar die mij overkomen. Dát is de kloterij. Ze zijn te eigenzinnig om zich te laten dirigeren.

Voor me walst een man over straat die veel meer gedronken heeft dan ik. Ik denk er schande van, van zijn ordinaire dronkenschap. Hij heeft muren, parkeermeters en lantaarnpalen nodig om staande te blijven. Hij moet oneindig veel gelukkiger zijn dan ik, want hij heeft werkelijk geen notie meer van wat hij doet. Ook niet als hij zijn piemel tevoorschijn haalt en begint te wateren alsof hij zijn tuin besproeit, met weidse en ongecontroleerde bewegingen. Hij plast over zijn sandalen en kijkt naar me met een grijns die een benijdenswaardige onverschilligheid uitstraalt. Het zijn mijn voeten maar, denkt hij. En de beste remedie tegen voetschimmel is je eigen plas, denkt hij. Als god had gewild dat we nooit zouden hoeven pissen, had hij ons ook geen plasser gegeven of een blaas of alcohol die de afvoer van vocht in een stroomversnelling doet komen. Denkt hij. Hij heeft alle gedachten die hij wil en schaamt zich nergens voor. En ik voel plotseling hoe vol mijn eigen blaas is. Maar ik verlaag mij niet tot het bedenkelijke niveau van de man. Niet in het zicht van derden in elk geval.

Er ligt een verfrommelde krant in een half verlichte portiek waarvan de voordeur leidt tot iemand die Corucu heet. Als ik mijn ogen een beetje dichtknijp, zodat ik in het schamele licht scherp kan stellen, lees ik dat het aantal rokers tussen de dertig en vijftig jaar weer is toegenomen. Dat is een geluk. Het is dus niet alleen mijn probleem.

Mijn plas klettert over de foto van de minister van volksgezondheid en aanleunende portefeuilles. Ze – de minister – druipt af in kleine zwarte stroompjes en wordt onherkenbaar. Ik weet dat niemand mij ziet staan. Meneer

Corucu zal mij morgen misschien ruiken en heel misschien een zoutkrans zien op de tegels. Die gedachte stemt me opeens een stuk vrolijker.

Ik schud af en reconstrueer de dag. Ik had een baan op de muziekschool, tot vanochtend. Met componeren en privé pianolessen geven verdien je immers geen rode cent. Maar ik ben ontslagen. Beter gezegd: mijn contract wordt niet verlengd. De aanleiding – de reden die ze me hebben opgegeven – is dat ik een aantal keren verstek heb laten gaan en een aantal keer te laat ben gekomen, wat niet waar is, of wat ik in elk geval altijd compenseer met het aanbod aan mijn leerlingen om wat langer door te gaan, wat ze meestal niet willen, zodat ze bij de directie hun beklag hebben gedaan. Ik weet precies wie het zijn. Kinderen die ook al klagen over Burgmüller, wiens educatieve partituren ik graag inzet bij mijn lessen, zelfs al zijn ze een beetje aftands. De meesten oefenen nauwelijks en zullen nooit goed kunnen musiceren. Het ontbreekt hen aan ambitie en wilskracht.

Mijn ontslag grijpt me meer aan dan ik voor mogelijk had gehouden, vooral omdat er motivaties als onbetrouwbaar en capricieus aan worden gekoppeld, wat ik niet ben, al ben ik ook niet iemand die met de klok leeft of voorspelbaar wil zijn, want het leven is een avontuur, of zou dat tenminste moeten zijn. Ze hebben de afgelopen jaren een dossier over me bijgehouden waarin mijn nalatig-heden staan opgetekend. Bovendien meent directrice Denissen dat mijn vader de afgelopen jaren iets te vaak is overleden. Zij zegt dat met een cynische ondertoon die ik in de meeste gevallen wel zou kunnen appreciëren, maar in onderhavige bespreking niet. Mijn vader stierf maar één keer goed.

Rond half elf in de ochtend bel ik onverwacht aan bij mijn vriendin. Ze is kunstenaar en daarmee eigen baas en vrijwel altijd thuis. Half elf in de ochtend is een slecht moment om haar een bezoek te brengen, omdat ze er prijs op stelt haar roes uit te slapen. Ze werkt graag 's nachts.

Haar ogen zijn klein, haar huid is bleek, haar blonde haren zitten in de war en zien eruit als ongestreken vlastouw. Ze ruikt naar slaap. Oude thee. Misschien karton. Hoewel ze niet erg veel trek heeft in mijn relaas vertel ik haar wat er gebeurd is op de muziekschool.

‘Als ik jou moet geloven, is je vader inderdaad vaak gestorven,’ merkt ze geeuwend op.

Laten we het niet over die man hebben, denk ik, want daar schiet ik niets mee op. Laten we nu eens ragfijn bespreken dat ik met mijn vijfendertig jaar niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor al het falen in mijn leven. Zeg me dat niet alles mijn schuld is en ik laat je verder slapen. Laten we de omstandigheden benoemen die mijn geluk in de weg staan. Of beter: laten we mijn geringe successen eens uitgebreid onder de loep nemen, met een buitensporige eerbiediging die ongepast, maar wel troostrijk is. Mijn composities bijvoorbeeld, die zijn uitgevoerd of gepubliceerd, of de pianolessen die ik geef. Om maar iets te noemen.

‘Pa’s sterven wordt vreselijk overdreven,’ zeg ik.

Ze kijkt me loom aan. Ze is te slaperig om te zeggen wat ik wil horen. Ze wil nog een uur slapen, dan mag ik het nog eens proberen.

Als ze weer naar bed gaat, trek ik me een moment terug op het toilet. De toestand op mijn werk heeft een knoop in mijn darmen veroorzaakt. Ik neem plaats en trek de verjaardagskalender van de muur. Ik sta er nog niet op. Het is nog te pril. Er staan namen genoteerd van mensen die ik niet ken. Ik zie dat mijn vriendin in de zomer jarig is en neem me voor haar verjaardag te onthouden.

Dan word ik opeens onrustig. Er heeft een korte melodie in mijn hoofd postgevat. Ik ga in mijn hoofd naar huis en zit achter mijn piano. Ik speel mezelf. Delen van een strijkwintet dat al lang in de steigers staat dienen zich aan met grote zeggingskracht. Waarom vallen de beste ideeën me



in als ik niet in de gelegenheid ben ze te noteren? Het toilet verlaten lukt nu ook niet meer. De peristaltiek is al in gang gezet terwijl zes, misschien zeven maten opeens voor het oprapen liggen, door mijn hersenen suizen. Het voelt alsof mijn hoofd gaat exploderen. Ik zie mijn vingers over de pianotoetsen gaan en hoor het welluidende product van de beroering. Ik schuif heen en weer op de pot, ik hoor de schroeven kraken waarmee hij aan de muur hangt. Dan haal ik snel mijn mobiel tevoorschijn, bel mezelf, wacht op de voicemail en zing op fluistertoon eerst de partij van de linkerhand in en dan die van de rechterhand. Op fluistertoon, want ze hoeft me natuurlijk niet te horen. Met het inzingen verdwijnt de pressie op mijn darmen. Ik grijp zelfs onwillekeurig even naar het toiletpapier nadat ik de opnamen heb gestopt. De vrijheid in het kleinste kamertje overweldigt me voor een moment. Dan gaat opeens mijn mobiele telefoon over. Het is mijn moeder.

‘Waar zit je?’ vraagt ze.

‘Op het toilet,’ zeg ik zacht.

‘O. Neem je altijd je telefoon mee naar het toilet?’ informeert ze ginnegappend.

‘Omdat ik geen notitieblokje bij de hand had.’

‘Is er geen toiletpapier dan?’

‘Hoezo?’ vraag ik verward.

‘Dat je een notitieblokje nodig hebt...’ zegt ze.

‘Dat is om iets te noteren wat me binnenviel.’

Het is even stil aan de andere kant van de lijn. ‘Ach zo,’ zegt ze. ‘Je strijkkwintet?’

‘Yep,’ bevestig ik. ‘Bijna klaar.’

‘Wat goed. Laat me snel wat horen, als dat kan. We kunnen de urn ophalen,’ zegt ze dan.

‘Vandaag? Dat haal ik niet, vrees ik,’ zeg ik.

‘Nee, niet vandaag. Ergens deze maand. Als ik hem al wil.’

‘Natuurlijk wil je dat.’

‘En wat moet ik er dan mee?’

‘De schoorsteenmantel lijkt me een goede plek,’ bedenkt ik.

‘Goed, we zullen zien. Maar dan weet je in elk geval dat we hem kunnen halen, als we willen,’ zegt ze en belooft me dat ik er niet speciaal voor op en neer hoef te rijden. Ze zegt ‘dag’ en hangt dan op.

Vandaag verwen ik mijn vriendin met een ontbijt op bed. Het extra uur slaap heeft voor een klein wondertje gezorgd, want ze is fris in haar hoofd en tamelijk opgewekt. Haar haren zitten evenwel nog steeds hopeloos in de war.

‘Je zelfvertrouwen heeft een deuk opgelopen,’ zegt ze. ‘Geen wonder als je opeens zonder baan zit.’

Ze is opeens heel troostend en vol begrip. Als ik zeg dat ik last heb van een tunnelview (ook al zo’n cynische opmerking van de directeur) en dat het een fout van me is me te gedragen alsof ik het centrum van de wereld bent, zegt zij juist dat ik me aan die gedachte moet vastklampen, omdat ik anders niet kan scheppen.

‘Als je op een globe op een willekeurige plek een speld prikt,’ legt ze uit, ‘zul je zien dat je de globe altijd zó kunt houden dat die speld exact in het midden zit.’

‘Dan manipuleer je de werkelijkheid,’ zeg ik.

‘Precies. En dat is heel legitiem. Jij bent het middelpunt van alles. En alles hangt af van jouw slagen of jouw falen. En het mooie is dat je er niets bijzonders voor hoeft te doen. Je hoeft niet eens groter te zijn dan je bent.’

‘Ik zal er over denken,’ zeg ik. Heb ik eindelijk iemand gevonden die bereid is in mij te geloven, geloof ik haar niet.

We vrijen wat – nogal fantasieloos – waarna ze aan de slag moet met haar kunst. Het komt goed uit want ik moet roken, waar zij een hekel aan heeft. Ik wandel naar huis en beluister daar mijn toiletopnamen. Ik schrijf ze uit en voer ze vervolgens uit. Hoewel ik de geest van de ingezongen aantekeningen nog wel herken, ontbreekt me de bezieling

om er iets mee te doen, om uit te bouwen en voort te borduren. Ik probeer inspiratie op te wekken met koffie, met muziek van eeuwen geleden gestorven collega's, met sigaretten. Maar ik doe er wijs aan deze dag als verloren te beschouwen.

Ik sta buiten. Het is half acht in de avond. Ik heb nog niets gegeten, maar ook niet echt honger. Ik wandel naar het centrum van de stad. Ik ga naar *The longest day* in het filmhuis dat een festival heeft georganiseerd rondom bejaarde oorlogsfilms. D-day vond 56 jaar geleden plaats - niet eens een aantal dat een lustrum rechtvaardigt. We zitten met z'n achten in de zaal, acht mannen waarvan ik veruit de jongste ben. Tijdens de invasie van Normandië sterven de helden niet, alleen de figuranten. John Wayne, Henry Fonda, Sean Connery overleven met glans alle onmenselijke ontberingen. Vroeger had de wereld nog geen kleur en was het hele leven zwart wit. Later is kleur uitgevonden. Ik was er als kind stellig van overtuigd dat het zo was gegaan. Er waren wel vreemdere dingen uitgevonden. Mijn vader was in die tijd al net zo monochroom als *The longest day*. De oude foto's bewezen het. Zijn blonde haar was lichtgrijs en hij droeg stevast grijze of zwarte pakken met witte overhemden. Er bestonden nog geen rode lippen, blauwe ogen, bruine bonen of groen gras. Alles was zwart, een afgeleide van zwart of eenvoudig wit.

Mijn vader is op D-Day tweeëntwintig geworden. Misschien zat hij op die dag ergens ondergedoken om aan de *Arbeitseinsatz* te ontsnappen. Misschien liep hij rond met zijn vervalste arbeidspas voor de lokale lampenfabriek die hoofdzakelijk voor de Duitsers werkte. Er sneuvelden die dagen heel wat lampen. Misschien wel net zoveel als figuranten.

Een oude man zegt me in de pauze dat het een haartje had gescheeld of hij was in 1944 met de Engelsen op de

Normandische kust geland, als het hem eerder gelukt was naar Engeland te ontsnappen om vervolgens actief deel te nemen aan de gevechten. Een dergelijke oorlog zou er wel nooit meer komen, zegt hij klaaglijk. Een oorlog kan uitdraaien op een regelrechte teleurstelling, denk ik.

‘In werkelijkheid was het allemaal nog veel erger,’ voegt de man me in de bioscoop ook nog toe, ‘want wat je nu juist *niet* ziet in de film was gewoonweg te erg om verfilmd te worden. Jullie kunnen je geen voorstelling maken van de ellende.’

Het zinnetje spookt eventjes door mijn hoofd. We zien een hoop dingen niet omdat ze te erg zijn.

Na de film ga ik een café binnen waar ik vrijwel zeker ben dat niemand me kent. Nu met mijn ontslag de noodzaak om me aan de tijd te houden definitief is weggevallen, loop ik het risico dat mijn drinken een vlucht neemt. Dat is niet heel ernstig, maar ook niet gezond. Ik drink een paar glazen rum. Ik drink eigenlijk nooit rum, maar vind enig genoeg in het afwijken van mijn reguliere drinkgedrag. Ik luister mijn voicemail af. Waarom heb ik zo vreselijk zacht ingezongen? De zachte tonen klinken alsof ze uit een verlegen kindermond komen en stijgen niet uit boven de kroeggeluiden.

Ik bestel nog eens. Er spoelt nu genoeg alcohol door mijn aderen om de barkeeper te durven vertellen dat ik zelf ontslag heb genomen. Ik houd een verhaal over eer en arbeidsethos, over visionair zijn contra behoudend. Het levert me een gratis consumptie op.

Na een paar uur sta ik eindelijk weer buiten. De dronken man staat niet ver van mij met zijn voorhoofd tegen een muur geleund. Zo staat hij er misschien morgen nog. Ik kan in zijn hoofd kijken. Ik voel zijn troebele voornemens om zonder aarzelen in een rechte streep naar huis te wandelen, maar voel ook zijn onvermogen om de streep te vinden, die er natuurlijk ook niet is. Ik hoor zijn gedachte dat hij die

laatste misschien niet had moeten nemen. Ik voel hoe hij zich vergewist van het functioneren van bepaalde extremiteiten, zoals zijn pik en de hand die hem probeert te richten, en hoe hij twijfelt over andere, zoals zijn benen. Ik kan nog goed lopen, vind ik. Heel goed zelfs. Ik heb mijn territorium gemarkeerd in het portiek van Corucu. Als het droog blijft, ben ik nog uren aanwezig. Als Corucu mijn sap niet met chloor en borstels te lijf gaat misschien wel dagen. En als de stenen in zijn portiek poreus genoeg zijn misschien wel een eeuw.

Ik haal een platgedrukt sigaretje achter het rijbewijs in mijn portemonnee vandaan en kneed het met mijn vingers tot het weer een staafje is. Ik steek het aan, neem een diepe haal en blaas de rook langzaam uit. Ik heb mijn vriendin en mijn moeder beloofd dat ik zou stoppen. Die laatste omdat ze me niet wil overleven. Dat is een knap prestigieuze belofte voor een man die bijzonder verslavingsgevoelig is. Het verslavingsgen is in de familie Kelderman dan misschien niet uitgevonden, het is er wel in gecultiveerd.

Ik rits mijn broek dicht en voel ondanks het zorgvuldig afschudden toch nog een paar druppels in mijn broekspijp vallen. De zatte man zingt een liedje. Veel versta ik niet, alleen 'Doof de geest niet uit'. Het klinkt kerkelijk. Met zijn voorhoofd bonst hij zachtjes het ritme op de muur. Hoewel hij allang klaar is, houdt hij zijn piemel nog stevig vast. Hij zal straks huiswaarts gaan en zich in volstrekt beschonken toestand naast zijn vrouw vlijen, die blij is dat hij weer thuis is. Het leven kan zo ontzaglijk eenvoudig zijn.

Ik ga de trap op naar mijn appartement. Er bestaat een kans dat mijn vriendin thuis op me wacht. Ik stel me voor een soldaat op een landingsboot te zijn die op de bezette kust af koerst, vlak voordat de klep omlaag gaat en een spervuur van kogels naar binnen ratelt. Maar een dergelijke oorlog komt er nooit meer. Het is spijtig, maar het is niet anders.

Ik doe de deur open, roep haar naam en merk ik dat ik

alleen ben. Als ik mijn jas uittrek valt het bidprentje van mijn vader, dat sinds zijn crematie op het gangkastje heeft gestaan, op de vloer. Ik raap het op, kijk in zijn papieren ogen en ben opeens blij dat hij mijn ontslag niet heeft hoeven meemaken.

Die nacht, als ik plotseling wordt weggerukt uit een droom die alleen uit maar bewegende abstracte vormen bestond en niet te duiden is, besef ik opeens dat het enige wat op me drukt mijn donzen dekbed is, dat het enige wat ik hoor mijn eigen ademhaling is, dat er niets beweegt tenzij ik beweeg en er niets wordt gezegd tenzij ik spreek. Zelfs mijn dromen zijn abstract geworden.

De man is dood en ik leef nog. Een veiliger, overzichtelijker afstand tussen twee mensen kan er niet bestaan.

## *2. De doodstijding*

Op een dag - tien jaar eerder - word ik geconfronteerd met de sterfelijkheid van mijn vader. Ik ben vijftientig jaar. Ik heb in de namiddag de leiding over een repetitie van een hopeloos vocaal ensemble – zangers die vandaag meer ouwehoeren dan musiceren – als ik gebeld word en mijn oudere broer me opgewonden vertelt dat vader plotseling ernstig ziek is geworden en niet lang meer te leven heeft. Een week, misschien twee weken, met enig geluk een maand, maar dan is het onherroepelijk met hem afgelopen. Hij heeft het tijdens een ritje in de auto naar de markt opeens ernstig benauwd gekregen, is met moeite maar zonder dralen naar het ziekenhuis gereden en heeft daar een paar uur later, na een aantal trefzekere medische onderzoeken, vernomen dat het met hem gedaan is.

Ik neem mijn broer niet altijd serieus, maar schrik zo van de mededeling dat ik een spiertje verrek in mijn nek, zodat ik die dag alleen nog maar naar links kan kijken. Ik voel een stekende pijn, nog geen verdriet. Daar is het gegeven te vers voor en misschien houd ik onvoldoende van hem om ooit verdrietig te worden.

Het is mei en al enkele dagen zomers warm. De zon vervaagt al het dagelijkse leed en zorgt voor een vrolijke stemming in de stad. Het is het weer van mijn vader. Zou hij niet stervende zijn, dan zou hij nu in de zon zitten en in een oogwenk gebronsd zijn. Een boom van een kerel is hij, zowel in de lengte als in de breedte. IJzersterk en kerngezond. Hij is achtenzestig en zwemt dagelijks. Hij zwemt zelfs de hele winter door. Niet in een overdekt zwembad, maar onder de blote hemel, in de afgraving dicht bij mijn ouderlijk huis, zelfs als er al een dun laagje ijs op het water ligt. Ik heb in de

winter wel eens naar hem staan kijken, verkleumend in mijn winterjas, terwijl hij het ijsvlies op het oppervlak brak, zich in zijn zwembroek in het koude water liet zakken en een paar baantjes trok. Zijn bolle lijf en praktisch kale kop kleurden rood in het zwarte water. De flinterdunne ijslaagjes weken knisperend voor hem uiteen.

Droefheid of angst of paniek voel ik niet, alleen de noodzaak om bij mijn ouders in de buurt te zijn, al wordt die noodzaak eerder ingegeven door intuïtie dan door de illusie dat ik van enig nut kan zijn. Ik verlaat de repetitieruimte en stap op de fiets. Ik zie alleen wat over mijn linkerschouder gebeurt en laat me leiden door wat ik links van me herken aan panden in de straat en wegmarkeringen. Ik haal het station gelukkig zonder kleerscheuren. De treinreis duurt een afschuwelijk half uur. Het is erg warm. Er wordt om me heen flink getranspireerd. Er bestaan teveel mensen die geen deodorant gebruiken of slechte deodorant die de zweelucht alleen maar accentueert, en de zonderlinge houding van mijn hoofd trekt meer aandacht dan me lief is. Ik vlucht het toilet in om mijn handen te wassen. Ik kan niet goed tegen plakkerige handen. Ik kantel het zeepflesje om de wasachtige gele zeep over mijn handen te kunnen wrijven, bedien met mijn rechtervoet het waterpompje onder de wastafel om vervolgens tot mijn verbijstering vast te stellen dat er geen water uit de kraan komt. Mijn handen lijken bedekt met een laag stroop. Eindelijk aangekomen op het station loop ik, met een vreemde zijwaartse beweging alsof ik dronken ben of een hopeloos slechte danser, naar het ziekenhuis.

‘Ach jongen, je hoofd staat vreemd!’ is het eerste wat mijn moeder zegt als ze me aantreft op de gang van de hartafdeling waar ze kennelijk even tot zichzelf wilde komen. ‘Wat is er met je gebeurd?’ Maar naar mijn antwoord luistert ze niet. Het geeft niet. Mijn nek is niet belangrijk. Ik wil alleen maar mijn handen wassen. Ik speur naar tekenen van radeloosheid of intens verdriet in haar gelaat, maar kan niets



ontdekken dan misschien een lichte troost dat door de komst van haar jongste kind het gezin is gecompleteerd.

‘Gaat pa echt dood?’ vraag ik in het halletje dat leidt tot zijn kamer.

‘Ze zeggen het,’ zegt ze kalm, ‘maar met je vader weet je het nooit. Strikt genomen was er niks met hem aan de hand. Totdat hij het opeens heel benauwd kreeg. We zaten in de auto. Ik zou lasagne maken. Weet niet of dat er nog van komt. Het gehakt ligt nog in de auto en het is warm. Ik weet niet of het niet zal bederven. Duurt best lang, lasagne maken, want ik maak de deegbladen liefst zelf en dan moet alles nog een hele poos de oven in. Dan halen we maar Chinees. Maar hij gaat dood, ja.’ Er klinkt een onderkoelde emotie in haar stem, alsof ze weigert te rouwen voor het zover is. ‘Hij wil bediend worden,’ zegt ze dan.

‘Ik wist niet dat hij nog gelovig was,’ bedenk ik.

‘Hij vindt dat hij maar beter op veilig kan spelen.’

‘Dat slaat toch nergens op? Hij weet toch dat god niet bestaat.’

‘Wat als hij in de hemel komt en er blijkt wél een god te zijn...’ oppert ze. ‘Hij is trouwens het meest bang dat hij zijn moeder weer tegenkomt. Dat zei hij net. De malloot.’

‘Dan laten we hem maar bedienen,’ zeg ik. ‘Misschien heeft hij er wat aan.’

Mijn moeder lijkt op bezoek te zijn bij een stervende die ze niet kent. En wij – mijn broer en tweelingzussen inclusief – zijn niet haar kinderen. Ze glimlacht doorlopend, alsof ze per ongeluk de verkeerde kamer is binnengelopen en de uitgang niet meer kan vinden. Mijn broer en zussen zijn ook in allerijl naar het ziekenhuis getogen. Vader ligt op bed in een lichtblauw schort tot aan zijn knieën, met mouwen maar zonder broekspijpen. Hij ziet er kerngezond uit, al staan zijn ogen wat waterig, een blik die hij ook kan hebben als hij net iets te diep in het glaasje heeft gekeken. Hij ligt alleen op een kamer met drie lege bedden, die de ernst van de zaak

misschien benadrukken. Men legt bij stervenden geen patiënten die er gemakkelijk weer bovenop zullen komen. Ik wil hem geen stroperige hand geven, dus leg ik mijn beide handen op zijn schouders, veilig op zijn zonderlinge pyjama. Ik wil zeggen hoe geschokt en geschrokken ik ben. Maar hij is me voor en zegt met een valse grijns dat mijn kop raar staat.

‘Ben je nu opeens zo allemachtig links geworden, dat je niet meer naar rechts wilt kijken?’

Misschien zegt hij het om me gerust te stellen, wat hem niet lukt. Iedereen zoent me met een troostrijke oogopslag en troostrijke gebaren. Het is allemaal heel onwerkelijk. Ik kan geen woord uitbrengen.

Hij heeft *cardiomyopathie*, laat ik me uitleggen door mijn beide zussen. Zijn hartspier heeft zich – vermoedelijk gedurende tal van jaren – steeds meer verdikt met als gevolg dat de kransslagaders zo slap zijn geworden als uitgerekte elastiekjes. Er wordt te weinig bloed naar zijn hart gepompt. De oorzaak kan een eenvoudig, niet uitgevierd griepvirus zijn of een onbeduidende infectie die op zijn kans heeft gewacht. Jaren later hoor ik dat je het ook kunt krijgen van overmatig drinken, maar die versie wordt tijdens zijn leven onder tafel geschoven.

Na een poosje komt ook de huisarts de kamer binnen die met de specialist heeft gesproken. Hij vertelt ons dat we met het ergste rekening moeten houden en voegt ons bijna terloops toe dat *cardiomyopathie* erfelijk is. Zul je zien dat ik in dat opzicht nu net weer wél op mijn vader lijk, schiet het door mijn hoofd. Zoetwater heet de huisarts, een kalende man met een chronische, wat zure glimlach op zijn mond alsof hij iets onsmakelijks heeft gegeten en veinst dat het lekker was. Hij dreunt een monotone encyclopedische litanie op over de aandoening waaraan pa gaat sterven en schetst heel droog het te verwachten, kortstondige verloop van het sterfbed. Mijn vader kijkt naar hem, met een bijna walgelijk

ontzag. Hij knikt nu en dan veelbetekenend naar ons, alsof Zoetwater *zijn* pleidooi uiteenzet, alsof de arts zijn woordvoerder is. Ik lijk getuige te zijn van een bijzonder slecht toneelstuk. Een vader gaat dood. Een moeder luistert niet naar de arts en bemoeit zich louter met de schikking van druiventrossen die iemand heeft meegebracht. Een broer leest de niets onthullende etiketten op de zakken aan de infuusinstallatie. Mijn twee zussen bestuderen aandachtig het overzicht van toegediende medicijnen dat aan het voeteneind van vaders bed hangt. Een huisarts kijkt niemand aan terwijl hij spreekt, maar richt zijn ogen op de vloer. Niemand speelt zijn rol geloofwaardig. Ik sta in de coulissen.

‘Zo, meneer Kelderman,’ besluit Zoetwater dan, ‘dit gezegd hebbende – en geloof me, ik had liever iets anders gezegd – moet ik u alle sterkte wensen, maar ik moet nu echt weer aan de slag. Ik kom zeker nog eens langs, als dat lukt.’ Hij geeft mijn vader niet eens een hand.

De huisarts passeert me en kijkt een kort ogenblik naar de hopeloze stand van mijn scheve hoofd.

‘Spiertje verrekt,’ verklaar ik.

‘Hm, niet zo mooi,’ zegt hij en loopt de ziekenkamer uit.

‘Aardige man, en heel deskundig,’ weet pa te zeggen, zonder een spoor van doodsverachting of angst of zelfs verdriet. ‘Die kan het ook allemaal niet helpen.’

Ik vlucht de kamer uit naar het halletje waar een wasbak hangt en een fles vloeibare zeep staat. De sensatie van de frisse zeep en het koele water blokkeert een kort moment al mijn trieste, verwarde gedachten.

Omdat mijn vader niet in het ziekenhuis wil sterven, brengen we in allerijl de huiskamer op orde. Er komt een bed te staan voor het achterraam zodat hij uitzicht op de tuin heeft. We zetten er een schemerlamp bij, een plasfles en een poeppan, een zuurstoffles, een asbak, zijn verzameling pijpen en tabak en een trommeltje tumtummetjes. Hij houdt van

tumtummetjes. Hij houdt van eten en drinken, maar je kunt hem voor tumtummetjes wakker maken.

Een ambulance levert hem af. Het onderstel van de brancard flonkert in de zon. Vaders lamme lijf – willoos en loodzwaar – wordt door ons in het bed gehesen. Hij kijkt naar buiten met een sombere blik. ‘Dit is de laatste keer dat ik de sering zie bloeien,’ zegt hij niet zonder gevoel voor melodrama. De grote witte bloementrossen verspreiden een kortstondige, zoete geur. In de stam heeft mijn vader een paar jaar geleden met een grote spijker een vogelhuisje opgehangen. Met de opening naar het noorden, zodat het nooit door een vogel wordt bewoond. De stulpende bast heeft zich inmiddels om de spijker heen gevouwen zodat het vogelhuisje onwrikbaar boven de aarde hangt en alleen met geweld verwijderd kan worden. Over een tijd is het hele vogelhuis verzwolgen door de boom, denk ik. Maar zo ver zal het niet komen. Een paar weken later blijkt dat de boom veel zieker is dan mijn vader. Weer een paar maanden later zaag ik hem op vaders verzoek om. Ik laat de stam naar het zuiden vallen, zodat het vogelhuisje intact blijft.

Als we vader hebben geïnstalleerd op zijn sterfbed bel ik de muziekschool om te zeggen dat ik mijn lessen van die avond moet afzeggen in verband met de aanstaande dood van mijn vader. Ik klink koel en overwogen, omdat het verdriet nog altijd geen vat op me heeft gekregen. Pas als ik een onhandige blijk van medeleven hoor aan de andere kant van de lijn – van de secretaresse die me nerveus grinnikend net even iets te vroeg condoleert – begin ik iets van treurigheid gewaar te worden, al weet ik niet of die obligaat is of recht uit mijn hart komt.

### *3. Het eerste laatste afscheid*

We hebben Chinees gehaald, maar niemand heeft veel gegeten. Pa vroeg extra sambal. Hij houdt van pittig als het om eten gaat. Hij heeft er een half glas bier bij gedronken. Morgen zal mijn moeder haar lasagne alsnog maken, waarvoor ze dan wel nieuw gehakt moet kopen, want het oude dat lang in de auto heeft gelegen is grijs geworden en gaan stinken.

Mijn vader is uitgeput. Ik vraag mij af hoe een aandoening als deze zo acuut de kop op kan steken. Een halve dag geleden was hij nog niet ziek, nu is hij stervende. Mijn moeder is afgepeigerd. Ze heeft een slank gezicht, dat opeens heel benig oogt. Ik zeg dat ze naar bed moet gaan en wil haar even troostend vastpakken. Maar ze draait zich uit mijn armen. Ze laat zich niet troosten en niet bemoederen.

‘Als ik ga slapen, gaat hij dood,’ zegt ze. Later die avond geeft ze eindelijk toe aan haar uitputting en gaat ze ‘even liggen’.

Ik doe de eerste wake. Ik weet niet waarom ik de eerste wake doe. Heel even denk ik dat ik me vereerd zou moeten voelen om als jongste van de familie de eerste wake te mogen doen. Gaandeweg krijg ik echter het gevoel dat ze me met de oude opschepen omdat iedereen het ongemakkelijk vindt om alleen naast het bed van een halfdode te zitten. Ik wijk hierin niet af van de anderen.

Het is laat in de avond. De hele familie ligt boven in bed. Of iemand slaapt weet ik niet. Ik neem plaats aan de eettafel, vlakbij het bed waarin mijn vader slaapt. Er heerst een nare stilte, waarin alleen zijn zware ademhaling klinkt. Ik overweeg om de tv aan te zetten of de radio, maar zie daarvan af omdat ik niet wil dat hij wakker wordt. Want als

hij wakker wordt dreigt er gepraat te moeten worden. Ik trek uit de boekenkast een bandje van Bericht van de Tweede Wereldoorlog en realiseer me dat ik de foto's van concentratiekampen en oorlogshandelingen van kinds af aan heel vaak heb bekeken, maar nooit de begeleidende teksten heb gelezen. Ook vanavond niet. Dan pak ik deel tien-B van Het Koninkrijk Der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog uit de kast, het enige deel van de omvangrijke serie dat mijn vader bezit. Als ik achterin het boek speur naar het ontbrekende namenregister besef ik opeens dat ik niet voor het eerst op zoek ben naar de naam Kelderman, die er eenvoudigweg niet in staat. Je staat er nog steeds niet in, pa, denk ik. Wat je ook gedaan hebt, het was kennelijk niet belangwekkend genoeg. Als ik het boek terug steek in de kast, herinner ik me dat ik decennia geleden een miniatuurflesje shampoo heb verstopt in de holle staander van de boekenkast. Ik zag het flesje indertijd als een nuttig kleinood voor het geval het oorlog werd. Ik weet niet meer waarom.

Mijn moeder komt om het uur even loeren, al zou ze moeten rusten. Ze gaat even naast zijn bed staan, legt de rug van haar hand even op zijn voorhoofd, kijkt me even aan en zucht diep. Daarna gaat ze weer naar bed om geen oog dicht te doen.

Daar ligt hij. Een kwetsbare beer, want hij is nog altijd groot, meer dan honderd kilo en bijna twee meter lang. Hij heeft geen flauw benul van mijn aanwezigheid. Hij slaapt en weet in zijn slaap niet eens dat hij gaat sterven. Misschien droomt hij van rijkdom, of van de naakte Penthouse Pets in zijn nachtkastje boven, of van een carrière als ijshockeyer. Ik heb hem nooit zien schaatsen, maar hij heeft altijd beweerd het goed te kunnen.

Als hij wakker wordt zal ik hem moeten herinneren aan zijn naderende dood, al was het maar om mijn nachtelijke aanwezigheid te verklaren. Ik hoop dat hij blijft slapen en niet nu doodgaat, want er bestaat altijd de kans dat de

boodschapper die de familie de slechte tijding brengt de schuld krijgt. Dan had je hem rechtop moeten zetten! Dan had je hem in een stabiele zijligging moeten leggen! Dan had je zijn hart moeten masseren! Dan had je zus of zo!

Ik waak, maar mijn waakzaamheid zal hem niet redden. Hij is in mijn nabijheid nooit zo weerloos geweest als nu, behalve misschien toen ik zeventien was en ik een kroket naar zijn hoofd slingerde omdat hij me beledigde door te stellen dat ik mijn toenmalige vriendinnetje – een meisje met de ziekte van Crohn – maar beter links kon laten liggen, want daar kwam niets goeds van. Ik moest maar verkering krijgen met iemand die gezond was. De arme meid had voortdurend last van haar darmen. Behalve stukjes kroket kreeg pa mosterd in zijn ogen waardoor hij een paar uur zo goed als blind was. We streden veel. De periode van – grofweg - mijn dertiende tot mijn negentiende voltrok zich voor een goed deel in een huis dat overdag leeg en veilig was en waar ik tot ongeveer half zes in de namiddag – de weekenden uitgezonderd – zorgeloos piano kon spelen. Vanaf half zes was absolute stilte geboden. Dan keerde pa terug van zijn weinig uitdagende werk als administrateur, trok hij zich met een borrel terug achter zijn krant in een separaat zitje achterin de kamer – een oude versleten stoel van zijn dode moeder, naast het kastje met de stereo – en stond hij pas weer op als zijn eten was geserveerd. De stilte in het huis waarin mijn vader rondwaarde was vaak net zo tumultueus als de driftige passages van mijn pianospel, al manifesteerde hij zich nu vooral in de gespannenheid waarmee mijn moeder en ik door het huis bewogen. We liepen op eieren.

We aten zwijgend en na het eten was het gezamenlijke deel van het gezinsleven alweer voorbij. Ik trok mij terug op mijn kamer waar ik pogen deed om de muziek die zich voortdurend in mijn hoofd afspeelde in noten op papier te zetten, zonder instrumenten, maar met de verbeelding hoe